

ELISE CLAESON

»Vad var det jag sa«

Hypokondrikerens triumf över en oförstående läkarkår

Elise Claeson, socionom och frilansskribent, skriver bl a på Svenska Dagbladets ledarsida.

Vad var det jag sa. Så kommer det att stå i var och varannan svensk dödsruna inom en snar framtid. Det är den missförståddes sista ord. Den förbiseddas skadeglada hämnd. Den inbillade sjukens egen poetiska grand finale. Hypokondrikerens triumf över en oförstående läkarkår, vårdapparat och Försäkringskassa.

Denna den slutgiltiga triumfens uttryck återfinns på de flesta språk (»I told you so«). Hypokondrikeren är universell.

Men i dessa Folkhemmets yttersta dagar med massiv långtidssjukskrivning av världens friskaste folk är orden smärtsamt svenska.

Svensken kommer inom en snar framtid att gå i graven utan att ha fått vård och sjukersättning för Den Svenska Sjukan. Vi kommer inte att ha råd med civilisationens och välfärdens yttersta lyxprodukt: hypokondrikeren. Endast döden blir den slutliga bekräftelsen på hur sjuk svensken egentligen var i början av 2000-talet.

»Kungen är sjuk, staten är sjuk, folket är sjukt«, har det ödesmättat ropats från kungliga Dramatens scen under hösten. Molières »Den inbillade sjuke« skrevs i Ludvig den XIV:s Frankrike för 300 år sedan. Men orden, handlingen, personerna känns kusligt svenska och aktuella.

Molière var en modig systemkritiker som skickligt lindade in sitt budskap i metaforer och underhållande komik. Han var en hovnarr som både utnyttjade och provocerade en totalitär stat. Pjäsen använder en människas kropp som metafor för staten och makten. Det är ett klassiskt författartrick. Det »sjuka samhället« är ett uttryck som även idag beskriver staten som ett levande väsen med hälsoproblem. Men ingen har gjort det lika skickligt som Molière. I »Den inbillade sjuke« gav han allt. Han spelade huvudrollen i uruppförandet av pjäsen och dog mellan två föreställningar.

Klassikerna är klassiker för att de alltid har något att säga oss. En 300 år gammal pjäs ger oss ett ironiskt och kusligt perspektiv på dagens sjuk-skrivna Sverige och vår tids (o)hälsosnoja.

Molière driver särskilt med den makthavare som på 1600-talet började ersätta prästen som människans vägledare i liv och död: läkaren. 1600-talets läkare var, efter dagens mått mätt, inte särskilt imponerande med sina lavemanger och kroppsvätsketeorier, men då (liksom nu) var det läkaren som hade monopol på att avgöra om en människa var frisk eller sjuk.

Därför har hypokondriker i alla tider älskat, hatat och fruktat läkare. Läkaren är det nav kring vilket den inbillade sjuke ständigt cirkulerar.

Molière väljer att sluta cirkeln på ett absurt sätt: Den inbillade sjuke vigs till läkarämbetet. Vem är väl bättre lämpad att avgöra vad som är sjukt och friskt än en människa som genomlidit de kval som det innebär att vara inbillnings-sjuk? En människa som har symtom på de flesta kända sjukdomar vet ju vad hon talar om.

Tanken att patienten är sin egen läkare är inte så absurd som vi tror. Vilken svensk som helst kan ju sjukskriva sig i en vecka utan läkarintyg. Molière förutspådde Den Svenska Sjukan, en sjukdom som bara svenskar drabbas av – inledningsvis i en vecka. På den åttonde dagen beskriver svensken klagande och livfullt Den Svenska Sjukans symtom för en riktig läkare. De så kallade »besvären« beskrivs alltid som kraftigt arbetsnedsättande och kan bara avhjälpas med långtidssjukskrivning. Den som är

sjuk skall icke arbeta – alltså ordinerar den riktige läkaren samma medicin som patientläkaren.

Läkaren blir ett med patienten – både på teatern och i verkligheten. På nysvenska kallas det »patientinflytande« eller »demokratisk sjukvård«.

Molière ler säkert igenkännande i sin himmel.

Symtombeskrivningen är hypokondrikerens adelsmärke. Varje tid, varje kultur har sin kroppsliga retorik, ett »slags

En hel generation friska svenskar lärde sig hur lustfyllt det är att vara sjuk och slippa arbeta. En hel generation läkare lärde sig »att sätta patienten i centrum«, inte sin medicinska sakkunskap.

förkroppsligade reflexer av kulturens koder« skriver Karin Johannisson om hypokondri i sin bok »Kroppens tunna skal« (Norstedts/Pan). Det gäller att »förlägga insidans smärtpunkter till utsidans synligare platser«.

Idag talar svensken om att bli »utbränd« och »gå in i väggen«. Den Svenska Sjukans mest tydliga besvär tycks vara en överkänslighet för arbete. Det vi på gammalsvenska skulle kalla arbetsskygghet eller det onämnbara ordet lathet. Idag måste hypokondrikeren relatera sin sjukdom till arbetsförmågan. Först då blir han sjuk, dvs sjukskriven.

På 1700-talet talades det om att »tårar flyta från ögonen utan sorg; näsan och öronen fyllas med en egen lukt och af et eget ljud«. Den sjuke kände »klåda, kittling, et krälände, en kyla eller

värma« (Karin Johannisson). 1700-talet var hypokondrikerens storhetstid. Hypokondri blev modesjukdomen för en krisande överklass, som ville leva ut sin frustration över tidens föränderlighet. Arketypen var en sysslöls engelsk gentleman. Man talade allmänt om den »engelska sjukan«, en civilisationssjukdom som oftast drabbade framgångsrika, kreativa nationer.

I »Ett offer för 107 dödliga sjukdomar« visar Jerome K Jerome hur den engelska sjukan yttrade sig (ur »Tre män i en båt«). En gentleman inser att han har symtom på alla 107 sjukdomar i en läkarbok utom en – skurknä. Han blir sårad och irriterad över detta undantag men finner sig i sitt öde. En gentleman skurar ju inte golv. Han arbetar inte och har därför tid att vara – sjuk.

Den Svenska Sjukan är en modern välfärdsvariant av samma tema. Genom att undvika att arbeta för mycket genom att vara långtidssjukskrivna, blir vi så sjuka att vi inte kan arbeta. Då blir vi förtidspensionerade och får tid att vara – sjuka.

När Sverige var som rikast, 1975, kom läkaren Rickard Fuchs ut med boken »Visst är ni sjuk! Handbok för hypokondriker« (Askild & Kärnekull). Den blev en storsäljare och lästes förmodligen av de 40- och 50-talister som nu återfinns i sjukskrivningsstatistiken. Fuchs beskriver olika typer av läkare (och sjuksköterskor) och hur de lättast manipuleras, vilka symtom som är mest övertygande och hur hypokondrikeren lever.

Ett särskilt kapitel ägnas åt hypokondriker på arbetsplatsen. Cirka en till två dagar/vecka bör en hypokondriker vara hemma från jobbet och kureras sig – utan läkarintyg.

Fuchs är mannen bakom Den Svenska Sjukan.

En hel generation friska svenskar lärde sig hur lustfyllt det är att vara sjuk och slippa arbeta. En hel generation läkare lärde sig »att sätta patienten i centrum«, inte sin medicinska sakkunskap. En hel generation politiker fick alldeles för många skattekronor att fördela.

Så uppstod Den Svenska Sjukan i mitten av 1970-talet. Antalet registrerade fall steg oroväckande vid sekelskiftet. Sverige rasade i den internationella välståndsligan.

Världen kommer alltid att förundras över den nationella epidemi som hotade vår välfärd i början av 2000-talet. Men de friska, arbetsskygga, inbillningssjuka svenskar som senare dog en naturlig

död vid hög ålder var bara barn av sin tid. En tid som förändrades så snabbt att den fick folket och staten att vilja vara sjuka.

Vad var det Molière sa.

När Folkhemmet blev så sjukt att det inte lönade sig att arbeta, då gick Sverige in i väggen.

Vad var det vi sa.

Elise Claeson